

אספנות כפייתית של בעלי חיים – תחום מחקר חדש

טלי מורפורגו

צוות פרוייקט "חיות וחברה"

בשנת 1997 הקימה קבוצת חוקרים בארה"ב קבוצת מחקר וולונטרית ואינטרדיסציפלינרית, במטרה לחקור תופעה שטרם נחקרה בתחום הקשר אדם-חיה: **אספנות כפייתית של בעלי חיים (Animal Hoarding)**. הקבוצה מורכבת מחוקרים בעלי עניין בנושא זה ובנושאים הקשורים אליו בקשר הדוק: הגנה על בעלי חיים, חקיקה ואכיפה בנושא בעלי חיים, קשר אדם-חיה, פסיכיאטריה, פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית ואפידמיולוגיה.

החוקרים, שכל אחד מומחה בתחומו, התקבצו מאוניברסיטאות שונות בארה"ב, ופועלים באופן וולונטרי. ביניהם: ד"ר Arnold Arluke, סוציולוג ב-Northeastern University, ד"ר Frost Randy, פסיכולוג ב-Smith College, ד"ר Edward Messner, מתחום הרפואה הפסיכיאטרית ב-Harvard Medical School, ד"ר Gail Steketee, מתחום הפסיכולוגיה והעבודה סוציאלית ב-University Boston, וד"ר Gary Patronek, מומחה לוטרניריה ולאפידמיולוגיה ב-Tufts University, המכהן כראש קבוצת המחקר.

קבוצת המחקר חוקרת את התופעה במטרה להבין את שורשיה, הן מההיבט חברתי והן מההיבט האישי, ולהציע דרכים להתמודדות. המחקרים שנערכו עד היום הצליחו, בין השאר, להגדיר את התופעה, לבנות פרופיל של אספנים כפייתיים של בעלי חיים ולהצביע על צעדים שיש לנקוט לצמצום התופעה.

מי הוא "אספן בעלי חיים"?

לפי הגדרת החוקרים, אספן כפייתי של בעלי חיים הוא "אדם שצובר מספר גדול של בעלי חיים, אינו מספק להם תזונה, תנאים סניטריים וטיפול וטרינרי הולמים, אינו מגיב על התדרדרות במצבם של בעלי החיים (ובכללה מחלות, תת תזונה, ואפילו מוות) ועל התדרדרות התנאים הסביבתיים (צפיפות יתר חמורה ותנאים סניטריים קשים) ואינו מכיר בהשפעה השלילית של האוסף על בריאותו ועל רווחתו"¹.

מניעים שכיחים של אספנים כפייתיים של בעלי חיים הם: אהבה לבעלי חיים, תסביך הגיבור/הקדוש המעונה, צורך לשלוט, וגידול בעלי חיים למטרות רווח (מגדלי גורים – מהווים אחוז נמוך מאוכלוסיית האספנים).

¹ Lerten, B. *Animal hoarding: Local horse abuse case points to little-known issue.* http://www.bend.com/news/ar_view^3Far_id^3D7464.htm. 11.9.04.

ד"ר Patronek הגיע למסקנה שהסטריאוטיפ המקובל של קשישה בודדה המוכרת לשכניה כ"אשת החתולים המוזרה", אינו משקף את חתך האוכלוסייה העוסק באספנות כפייתית של בעלי חיים. התנהגות זו נחשפה גם בקרב רופאים, אחיות, עובדי ציבור, וטרינרים ופרופסורים באוניברסיטה.

מניעים לחקר הנושא

קבוצת המחקר של אספנות כפייתית של בעלי חיים מציגה את התחומים שבהם התופעה גורמת לנזקים הכבדים ביותר:

בריאות הנפש – אספנות כפייתית של חפצים דוממים נקשרת למגוון הפרעות פסיכולוגיות, ואחוז ניכר מהאספנים הכפייתיים של בעלי חיים נדרשים בסופו של דבר לטיפול באשפוז. תופעת האספנות הכפייתית של חפצים דוממים מהווה תחום מחקר חדש יחסית בספרות הפסיכולוגית והפסיכיאטרית, ותת-הקטגוריה של אספנות בעלי חיים נחקרה עוד פחות. הספרות המקצועית הפסיכיאטרית מתייחסת לתופעת האספנות כאל תסמין של OCD (Obsessive-Compulsive Disorder) ושל OCPD (Obsessive-Compulsive Personality Disorder). קיים מידע מועט על טיפול בהפרעות אלה, ומהמידע הקיים עולה כי הלוקים בתסמינים אלה אינם מגיבים לטיפול פסיכו-תרפי ולטיפול תרופתי.

מפגע סביבתי – בתים של אספני בעלי חיים מהווים מפגע סביבתי. ברבים מן הבתים איכות האוויר ירודה ביותר וקיים ריכוז גבוה של אמוניה. לעתים קרובות, בעלי החיים אינם מחוסנים ותנאי הצפיפות, התזונה הלקויה והיעדר הטיפול בבעלי חיים חולים, מעלים את הסיכון לפריצת מחלות זואוונטיות, שיועברו בקלות לבני הבית ולבאים עמם במגע.

רווחת בעלי חיים – אספנים כפייתיים של בעלי חיים יכולים להציג עצמם כמקלט לחיות או כמגדלי גורים. הם מצהירים על אהבה גדולה כלפי בעלי החיים שברשותם, אך הם אדישים לצורכיהם הבסיסיים ביותר ולסבלם המתמשך כתוצאה מאי סיפוק צרכים אלה (תזונה, טיפול וטרינרי, תנאים היגייניים ולעתים גם חופש תנועה). הרשויות מתקשות להתמודד עם פגיעתם של האספנים ברווחת בעלי החיים, משום שבהגיעם למקום הם נתקלים בהצהרות האהבה של האספנים ובטענה שהם "מצילים" את החיות ומהווים ארגון מקלט לחיות נטושות.

התחזות האספנים למקלטים לחיות נטושות – התחזות זו פוגעת במקלטים האמיתיים, הן מההיבט התדמיתי והן מההיבט הכלכלי. המקלטים האמיתיים נאלצים לחלוק עם המתחזים את הכספים המוקצים להם מכספי תרומות ומכספי ציבור. על מנת להתמודד עם בעיה זו, מציע ד"ר Patronek, שארגוני מקלט לבעלי חיים ינסחו סטנדרטים מחייבים להחזקה נאותה של בעלי חיים, על מנת להקל על ההבחנה בין ארגוני מקלט

אמיתיים לבין אספנים כפייתיים המתחזים לארגוני מקלט. ד"ר Patronek עצמו ניסח כמה עקרונות, שיסייעו בזיהוי האספן המתחזה למקלט.

על פי ד"ר Patronek, האספן המתחזה:

- ❖ יסרב לאפשר למבקרים לראות את המתקנים שבהם מוחזקים בעלי החיים.
- ❖ יסרב לנקוב במספר המדויק של בעלי החיים המוחזקים במקום.
- ❖ ישקיע מאמצים מעטים במסירת בעלי חיים לאימוץ ומאמצים רבים בהשגת בעלי חיים נוספים.
- ❖ ימשיך להכניס בעלי חיים, למרות התדרדרות הטיפול בבעלי החיים שברשותו.
- ❖ יצהיר כי ביכולתו לספק טיפול מצוין למשך כל החיים לבעלי חיים עם צרכים מיוחדים (למשל: משותקים, לוקים בסרטן הדם, תוקפניים במיוחד).
- ❖ יעדיף לקבל לידיו בעלי חיים במקום מרוחק מ"המקלטי" שלו.
- ❖ יעסיק מספר עובדים/מתנדבים, שאינו מתאים למספר בעלי החיים.

אחת החידות שטרם נפתרה היא עד כמה רחבים ממדי התופעה, והאם היא במגמת התרחבות. בשנים האחרונות, עקב עליית המודעות לתופעה, מתרבים הדיווחים על אספנים כפייתיים של בעלי חיים. ד"ר Patronek סבור שהחיים המודרניים מבודדים את האדם, מבחינה גיאוגרפית או פיזית, ואספנות של בעלי חיים היא אתה הדרכים של אנשים מבודדים "למלא את החללי". לכן, הוא סבור שהתופעה תלך ותתרחב, וכי יש לראות באספנות בעלי חיים נורת אזהרה המתריעה על מגוון רחב של בעיות.

התמודדות עם התופעה

כיום, רוב המדינות מתמודדות עם אספנים כפייתיים של בעלי חיים באמצעות החוקים הקיימים למניעת התעללות בבעלי חיים. האספנים מורשעים בהתעללות בבעלי חיים, אך רוב המערכות המשפטיות לא מבצעות מעקב אחר אנשים שהורשעו בעבירה זו. היעדר המעקב מהווה בעיה, מכיוון שרוב האספנים הכפייתיים שבים לסורם.

ד"ר Patronek טוען כי מערכות האכיפה הקיימות אינן מצליחות למנוע את הישנות המקרים. הוא מציע שענישתם של אספנים כפייתיים של בעלי חיים תכלול תקופת מבחן, שבמהלכה יתבצע מעקב במטרה למנוע את הישנות התופעה. אך זהו פתרון חלקי, שכן עם תום תקופת המבחן יסתיים המעקב והאספן יוכל לשוב לסורו.

המחקר בתחום זה נמצא עדיין בחיתוליו ואין כיום פתרונות מלאים לבעיה. קבוצת המחקר בראשות ד"ר Patronek מציעה שירות ייעוץ לקרובי משפחה וחברים של אספנים כפייתיים של בעלי חיים, באמצעות אתר האינטרנט של הקבוצה². הקבוצה פועלת במטרה לעודד מחקרים בנושא בתחומי דעת שונים, ובאתר האינטרנט שלה ניתן למצוא גם מידע נוסף על תופעת האספנות הכפייתית של בעלי חיים ועל המחקר בתחום.

² 11.9.04 . <http://www.tufts.edu/vet/cfa/hoarding>